

Russiske Krigsfanger i Holmskov.

Huset som de russiske krigsfanger boede i indtil de blev hjemsendt omkring 1920 – 20.

Malet efter hukommelse af Peter Christensen Lønsømadevej 12.

Oplysningerne er også af Peter Christensen (* 1914 Lønsømadevej 12), som han husker det.

Huset lå på venstre side af Lønsømadevej i det nordvestlige hjørne af Peter Sandvei's mark (Brønd 14). Det var opført i gule sten, og taget var tækket med tagpap, og lå med gavlen mod vejen.

Der boede 22. russiske fanger, en af dem, Ivan, arbejdede på Lønsømadevej 12, hvor han kom og fik mad.

De blev ført ud for at arbejde på de forskellige gårde om morgenen under bevogtning af en tysk vagtmand og hentet hjem igen om aftenen.

For to fanger lykkedes det at flygte inden krigen var slut.

Da fangerne var rejst gik huset i forfald, det var et yndet sted for børnene i sønderskov. Huset nedbrændte 1923.

Huset var et såkaldt 99 – hus på en grund man fik overdraget i 99 år, mod at man årlig skulle gøre noget bestemt arbejde på gården. Efter en aftales udløb tilfaldt grunden atter gården.

Det synes at ligne det forhold, der var mellem Indersternene og fæstebønder før 1772.

På højre side af Baunbjerg i det sydvestlige hjørne af Jens Sandvei's mark lå der indtil begyndelsen af 1900 – tallet også et 99 – års hus, hvor grunden ved udløb ikke kunne overtages.

Ejeren var Antoinette og skipper Hans Christensen (kaldet Balschmidt). De overtog et gammelt hus (nu Møllegade 27) og byggede det nyt op. Det gamle hus på Baunbjergvej blev fjernet, og det tyder på, at der er blevet genbrugt noget fra det gamle hus på det nye.

Da russiske krigsfanger var arbejdere på alsiske gårde

Allerede fra 1. verdenskrigs begyndelse i august 1914, da vor landsdel var under tysk herredømme, blev mange indkaldt til tysk krigstjeneste, og i løbet af forholdsvis kort tid blev der især for landbrugets vedkommende mangel på arbejdskraft, skriver gartner Hans Terp, Notmark, i denne artikel om russiske krigsfangers ophold på gårdene på Als.

Fra april 1915 søgte den tyske krigsforvaltning at afhjælpe dette, og nu i dette forår er det 60 år siden, at fanger fra tyske krigsfangelejre, antagelig flere tusinde, blev sendt som en nødtørfugtig hjælp til vor landsdel. Deres ophold her er en forholdsvis lille detalje i vore krigserindringer, som måske nok er blevet lidt overset.

Til Als, og vist nok de fleste steder, var det russiske krigsfanger fra lejren Parchim i Meklenborg, der kom. De blev tildelt de forskellige landbrugsejendomme efter størrelse. Der var 1-3 mand, mens der var et langt større antal på de daværende herregårde Rumohrsgård, Gammalgård og Vertemine.

Her i Notmark fik fangerne, 10 i alt, et foreløbigt kvarter i en nybygget stald i min fars gård, senere i aftægtsboligen hos daværende gdr. Hans Blom.

For os at se faldt fangerne godt til. Det var trods alt en stor forskel til det bedre, fra opholdet i lejren, hvor madrationerne kun var ganske minimale og sikkert også kaloriefattige. Og derfor havde de en vældig appetit, som det tog flere dage helt at tilfredsstille.

Da der var gået en uge, ville de fem alligevel prøve lykken ved flugt. De var forsvundet en tidlig morgen, uden at den tyske vagt havde opdaget det. Der blev straks stor opstandelse. Den tyske gendarm og et par militære befalingsmænd kom til stede, og på vores gårdsplads holdt de forhör over de fem tilbageblevne fanger, men de ville intet røbe om flugten. En underofficer holdt en af de mest intelligente fanger, André Andonnevitsch, pistolen for brystet for at fremtvinge en oplysning. Men han tav uden at blinke. Min far blev meget ilde berørt ved denne optræden og havde svært ved at dæmpe sin vrede, men befalingsmanden tog dog igen pistolen til sig, uden at der skete noget, hvilket jeg var meget glad for, også for min fars skyld. Det var jo en alvorlig sag evt. at tage parti for en fange.

De fem fanger blev anholdt i Nørreskov. Tyskerne havde beslaglagt alle fiskerbåde,

og derfor havde de ikke fundet en eneste til flugt over Lillebælt.

De russiske arbejdere var for de flestes vedkommende til god hjælp i krigstiden. Tyveri og andre udskjelser hørte til sjældenheder, og i det hele taget kvitterede de med et trofast arbejde til gengæld for en god behandling. Ellers var der temmelig skrappe regler for behandlingen af fanger, men hos almindelige landmænd spiste de som regel sammen med familien.

Efter fangernes ønske be-tjente vi os til dagligt mest af det tyske sprog, men da de lærte tysk af os, og vi lærte lige så meget russisk af dem, blev sproget ofte et kauderwælsk, som udenforstående slet ikke forstod.

I det første års tid gjorde den russiske mentalitet sig til en vis grad gældende i den daglige omgang med fangerne, og blev vi glade og lo, skulle det helst forklares, hvorfor vi lo. Det kunne give en forkert forestilling om de virkelige forhold. I den sammenhæng bør det da heller ikke forties, at det var en russisk krigsfange, som i efteråret 1916 udførte drabet på sin arbejdsgiver, landmand Calus Torre i Stevning, en mand som efter naboers udsagn dengang var

ganske sagesløs.

Fra lejren kom fangerne iført deres russiske uniformer, men som regel fik de stadig af deres arbejdsgivere de nødvendige klædningsstykker og fodtøj. Men fik en fange en overfrakke, så beholdt han den helst på også i sommervarmen, sikkert ud fra den betragtning „at hvad jeg har på min krop, det beholder jeg stadig som min ejendom“.

Nå så mange år efter mindes man stadig den russiske sang. I aftentimerne lød ofte fra fangerne flerstemmige sange, der ligesom tolkede vemod og længsel efter familie og den fjerne hjemstavn, for hjemlængselen var ofte stor. Vor alsiske digter Martin A. Hansen, som under krigen i nogle år boede i Elstrup, tolkede denne stemning så smukt i et af sine første digte „Ivan Abonassjoff“.

Han var hielt nenn fra Odessa,
hoer aalde fro sit hjem-
hans madame og hans ma-
linka,
mon di no mod dem var de
slemm?

Kun om dem hans tanke
kredde,
viist mæ, te hans bøen var
smo-
te han græd den stoer russe
kund æ somtid godt forsto.

Fremmed folk di glemmes
haste.
Ivan, han er snart forglemt.
'Til aa knytt' hans minde faste'
hærr æ da min vis bestemt

I e kri da lænd dæ maanne
hjem til dem, di aalde saav.
Maanne vinter no forgæves
ædde jen som di holdt avv.

Fangerne blev engang imellem udskiftet til en anden arbejdsplads. Vore blev også udskiftet med andre og kom til Avnbølgård ved Gråsten. Vi havde en dejlig oplevelse, vist nok i julen 1917. Just, som vi sad og spiste juleaften, gik døren op, og ind trådte den før omtalte fange fra Odessa, glad som et barn. Han ville holde jul sammen med os. Det var lykkedes ham at snige sig med toget fra Avnbøl som blind passager, og uforståeligt nok over den bevogtede pontonbro ved Sønderborg.

Han blev til anden juledag. Han håbede igen efter krigen at blive ansat ved trafikvæsenet i Odessa, som han var det før. Ved afrejsen skrev han sin adresse på en kuvert, som vi efter krigen sendte til Odessa, men som efter nogle måneders forløb kom retur.

Fangerne blev hjemsendt i efteråret 1918. Under deres ophold i vor landsdel var der

I den lille pavillon i museumshaven er der lejlighed til at se de nyeste vikingetids-fund.

for manges vedkommende skabt et efter omstændighederne godt forhold til deres arbejdspladser i landbruget, og mange russiske fanger lovede at sende brev, når de kom hjem. Men såvidt vides har ingen senere hørt fra dem, og man gør sig sine tanker om, hvorfor? Kom de hjem som mennesker, der var „smittede“ af den forhadte kapitalisme? Og hvad så. Især efter at have læst Solsjenit-syns bog „Gulag Øhavet“ får man sine bange anelser.

Gartner Hans Terp, Notmark, skriver i denne artikel om russiske krigsfanger, der bl. a. blev indkvarteret på hans fars gård.

